

Det materiella i fokus

Diskursetnologiska perspektiv på murens fall

SOFI GERBER *disputerade 2011 på en avhandling om öst-tysk identitetsformering. Hon har därefter arbetat som vikarierande lektor i etnologi vid Södertörns högskola. Forskningsintressen är postsocialistiska transformationsprocesser samt relationen mellan människa och miljö. Hon är nu verksam vid Biodynamiska Forskningsinstitutet, Järna.*

kulturanalytiska studier av materialiteter har utgjort ett av etnologins huvudområden sedan ämnets tillblivelse, även om fokus främst legat på andra kulturella uttryck under senare delen av 1900-talet. På senare år tycks vi se ett återuppväckt intresse för det materiella. I den här artikeln diskuterar jag hur det materiella kan studeras ur ett etnologiskt och diskursteoretiskt perspektiv. Den bygger på min avhandling, där jag intervjuat människor som vuxit upp i DDR om hur de beskriver sig själva, det förflutna och sin omvärld samt hur de relaterar till andra artikuleringar som är med om att definiera relationen mellan Öst och Väst i det förenade Tyskland (Gerber 2011).¹

DISKURSTEORI OCH MATERIALITET

Till skillnad från kritisk diskursanalys, som definierar diskurs som det talade och skrivna ordet och skiljer detta från andra slags praktiker, så är enligt diskursteorin *alla* praktiker och objekt diskursiva. Subjekt och objekt erhåller sina identiteter genom att inordnas i diskursiva system, där de relateras till varandra genom artikulatoriska processer. Diskursteorin framhäver således diskursers materiella karaktär (Laclau & Mouffe 2008:162, se även Gunnarsson Payne i detta nummer). Med detta synsätt utgör ting såsom byggnader, kläder och taggtråd delar av diskursiva system som definierar Öst och Väst. Muren är till exempel en del av en diskursiv struktur som utgörs av själva betongen, liksom av den stat och de institutioner som lät upprätta den, de soldater som vakade den och de människor och platser den skilde åt. Att den ingick i olika diskursiva strukturer i Öst och Väst

synliggörs redan i dess respektive benämningar: På den ena sidan kallades den officiellt den "antifascistiska skyddsvallen", på den andra "Järnridån". Att muren revs ska alltså inte bara ses som ett resultat av, utan som en del i radikala diskursiva omförhandlingar.

Zygmunt Bauman (2000) har beskrivit att vi i det senmoderna samhället omöjligt kan stå stilla därför att våra referenspunkter ständigt är i rörelse. Denna utveckling träffade hela befolkningen i DDR med oerhörd kraft i samband med de socialistiska regimernas fall. På mycket kort tid upplöstes referenspunkterna på alla vardagslivets områden: nationell gränsdragning, politiska strukturer, ägandeformer, arbetsliv, utbildning, fritidsaktiviteter, sociala relationer, konsumtion och boende.

DDR:s upplösning innebär att östtyskarna har varit med om att avskaffa en hegemoni där betydelser fixerades och skillnader organiserades på ett visst sätt. I och med Tysklands enande har östtyskarna "förflyttats" från en specifik social och historisk hegemoni till en annan. Laclau kallar denna typ av förändringar, när tidigare djupt förankrade normer och värderingar förskjuts eller upphör att strukturera samhället på ett visst sätt, för dislokation (Laclau 1990:39). Dislokationen innebär att kontexten förändras på ett sådant sätt att människor måste finna nya platser, kategoriseringar och identiteter.

Enligt diskursteorin förändrar dislokationer också vad som är *politiskt* respektive *socialt* i ett samhälle. Det politiska utgörs av fält där mening inte har fixerats och där striden mellan antagonismer är synlig. Det sociala utgörs av fält där kontingensen osynliggjorts genom att alternativ har undertryckts så att saker framstår som objektiva (Laclau 1990). Vid omvälvningar förskjuts gränserna mellan dessa båda

fält, så att sådant som tidigare uppfattats som socialt blir politiskt och vice versa. Med diskursteorins hjälp vill jag belysa hur materialiteter synliggör sådana förskjutningar, vilka olika identifikationsmöjligheter dessa erbjuder samt hur materialiteter utgör artikulationer när såväl det enade Tyskland som Öst och Väst definieras.

MUREN: MATERIALITET SOM OBJEKTIFIERAD DISKURS

DDR kan bara förstås utifrån dess roll i den asymmetriska organiseringen av världen i Öst och Väst, med Berlinmuren som tydligaste skiljelinje (jfr Borneman 1992:3; Gerber 2004). Intervjupersonerna beskriver att de under sin uppväxt i DDR på 1970- och 1980-talen upplevde gränsen mellan DDR och Västtyskland som absolut. Även om långt ifrån alla kom i kontakt med den fysiska gränsen i sin vardag, satte den på ett påtagligt sätt ramarna för det som skedde innanför den. Ute är uppvuxen i Östberlin. Vid tiden för intervjun bor hon i västra Berlin och förflyttar sig dagligen över den forna gränsen, där muren en gång stod.

Du måste tänka dig, muren var på den tiden helt enkelt något som, det är helt klart att man går dit, men inte längre. Och jag hade inte föreställningen att den onda klassfienden befann sig där bakom eller nåt sånt. Det var helt enkelt klart, det är linjen, det är gränsen och det är på nåt sätt också bra att den är där. Det är något mycket viktigt och gränsen är en gräns och längre kommer man inte. Det är absolut normalt, absolut naturligt. Även när vi lekte eller så, så fanns det ett särskilt avstånd dit vi inte kunde gå och där stod alltid soldater. Alltså idag skulle jag säga att det är omöjligt att föreställa sig, men det var totalt normalt.

(Alla intervjuцитat har översatts från tyska av författaren.)

Här materialiseras uppdelningen i Öst och Väst på ett mycket påtagligt sätt. Kalla krigets diskursiva ordning tog sig fysiska uttryck i landskapet och definierade människors liv. Ur dagens perspektiv framstår muren, liksom det system som upprätthöll den, som onormala. Genom att poängtera att hon inte trodde att "den onda klassfienden" befann sig på andra sidan muren gör Ute en distinktion mellan sin egen uppfattning av muren som normal och den socialistiska regimens beskrivning av muren som en "anti-fascistisk skyddsvall". Hon tycks hävda att även om gränsdragningen och den propaganda som omgav den var absurd så levde människorna ett normalt liv även på Östsidan. Tysklands delning, liksom uppförandet av muren, var naturligtvis högst politiska skeenden. I vardagen var dock gränsen inte förhandlingsbar, vilket muren och soldaterna som bevakade den var ett tydligt uttryck för. Eftersom det inte fanns några alternativ blev muren inte i första hand en politisk angelägenhet utan en materialiserad del av det sociala rum inom vilket livet utspelade sig. DDR:s diskursordning synliggörs genom att dess fysiska gränser var så absoluta. På andra sidan fanns en annan ordning, som DDR:s medborgare var avskurna ifrån.

Denna dubbelhet, där muren beskrivs både som normal och onormal, måste förstås i ljuset av de extrema förändringar som skett mellan den tid Ute berättar om och den tid då berättandet äger rum. Det som på den tiden framstod som en odiskutabel, objektiv realitet har med Tysklands enande förvandlats till ett uttryck för ett icke längre existerande politiskt system. Genom att använda begreppet dislokation kan man se hur det sociala, i Laclaus mening, förvandlades till något politiskt. Därmed försköts även gränsen

för vad som uppfattades som normalt respektive onormalt.

Dislokationer tvingar och möjliggör även för subjekt att omorientera sig (Laclau 1990:39 f). Karl uttrycker sitt missnöje med den dåvarande diskursiva ordningen genom att berätta om sina drömmar om att fly.

Jag ägnade min tid åt att hata DDR och åt att planera hur jag skulle försvinna från DDR. Det hade blivit mitt viktigaste livsinnehåll och det försvann plötsligt helt av sig själv, utan att jag hade gjort något för att det skulle ske. Jag hade redan tänkt ut vilka hav jag måste simma över och vilka staket jag måste klättra över. Allt det försvann med ens och då kände man sig liksom tom och utbränd. Man sökte då efter nya mål.

Flykten från en diskursiv ordning till en annan materialiseras i de staket och hav Karl drömde om att forcera för att komma till andra sidan. När staketen försvinner och vattnen blir farbara försvinner Karls livsinnehåll. Dislokationen gör att han inte längre har DDR:s gränser att ta spjörn emot. Karls berättelse visar att även förlusten av en negativ identifikation är en förlust och att denna kan upplevas som traumatisk. Denna existentiella ångest återkommer mer eller mindre uttalat i de flesta intervjuer. Ibland beskrivs den som självupplevd, ibland tillskrivs den andra personer. Murens fall, då de strukturer, normer och handlingsmönster som utgjort vardagen upphör att existera, lämnar ett stort tomrum eller kaos efter sig. DDR:s upplösning utgör en liminal fas, som skapar ett tydligt före och efter i de intervjuades beskrivningar av sig själva och av samhället. I och med murens fall öppnades även nya möjligheter att vara människa. Dislokationen synliggör att muren och andra materialiseringar av gränsen utgjorde en avgörande del i DDR:s stats-

socialistiska diskurs. På samma sätt utgör forcerandet av den en viktig del i de diskursiva förändringarna, liksom i de post-socialistiska diskurserna om DDR-tiden och dess slut.

BYGGNADER: MATERIALISERADE IDENTIFIKATIONSMÖJLIGHETER

Andra materialiseringar som ingår i förändringsprocessen är de hyreshusområden som kom att bilda nya, stora stadsdelar när DDR under 1970- och 1980-talen producerade nästan två miljoner nya lägenheter (Meggle 2004). Byggnaderna utgör en del av intervjupersonernas positionering och den kan ta sig uttryck redan i ordvalet, då det på tyska finns två benämningar på denna typ av hus. *Neubau* är den term som användes officiellt i DDR och betyder ”nybygge”. *Plattenbau* är den term som företrädesvis används i tysk media idag och framhäver att husen prefabricerats utan att man gjort något för att försöka dölja skarvarna mellan ”plattorna”. Båda termerna används av intervjupersonerna, inte sällan av en och samma person.

Plattenbau kan jämföras med det svenska ”miljonprogrammet” och har i likhet med denna term ofta negativa konnotationer (jfr Ristilammi 1999). Den har blivit till ett kännetecken för DDR, vilket bland annat DDR-museet i Berlin gjort en poäng av. Hela utställningen kretsar kring ”DDR:s typiska Plattenbau-System”, eftersom montrarna utgör modeller av hyreshusen. DDR:s modernitetsprojekt materialiserades i dessa byggnader och utgjorde de diskursiva ramarna för miljon-tals DDR-medborgares liv. Genom att inordnas bland andra föremål från DDR materialiserar modellerna i utställningen

diskursen om DDR ur dagens perspektiv. De utgör de diskursiva ramarna för besökarnas förståelser av en försvunnen värld. Både modellerna och deras innehåll bildar berättelser om en stat som inte längre finns. Därmed blir det havererade modernitetsprojektet, liksom dess vardagskultur, något som förläggs till det havererade DDR. Detta trots att många av dessa hus finns kvar och bebos av människor än idag och alltså utgör en del av den fysiska miljön även i det förenade Tyskland.

De en gång så moderna husen har inte bara laddats om i ljuset av sen/postmoderniteten utan har också förflyttats från en socialistisk till en postsocialistisk kontext. Detta innebär en ökad boendedifferentiering, eftersom de ökade löneskillnaderna innebär att de som har råd flyttar från dessa områden. I västliga media har husen beskrivits som alienerande massbostadsområden (Meggle 2004:172). Per-Markku Ristilammi (1999:18) har visat att när omgivningens bilder av ett bostadsområde eller en bostadsform är negativa, blir det faktum att man härstammar från ett sådant område stigmatiserande. Boendet blir då till ett reducerande kännetecken.

Intervjupersonerna både ifrågasätter och bekräftar negativa diskurser om dessa bostadsområden. Inge kommer från ett sådant och hon beskriver att under hennes barndom var det ”en blomstrande stad”. Efter 1990 har brunkolsbrytningen i området reducerats så att den bara omsätter en bråkdel av de arbetare för vilka lägenheterna byggdes. Inge berättar att varje gång hon besöker denna del av Tyskland så har ytterligare ett hus rivits, däribland hennes barndomshem. När arbetarna inte längre är behövda blir de tomma husen till ett problem som löses genom att de elimineras. För Inge innebär rivandet inte bara en fysisk omdaning av hennes hem-

ort, utan också förlusten av en positiv arbetaridentifikation.

I det postindustriella samhället får husen en ny laddning. Det som av flera skildras som en modern, harmonisk och socialt berikande uppväxtmiljö hör idag till de områden som samma personer väljer att inte bosätta sig i. Sett i ljuset av "dåvarande förhållanden" sätts de prefabricerade husen in i en modernitetsdiskurs som hade till mål att skapa bättre levnadsförhållanden för alla medborgare. Husen materialiserade drömmen om modernite-

ten som gjorde det möjligt att lägga det gamla bakom sig och koncentrera sig på framtiden (jfr Ristilammi 1999:61 ff). Utifrån dagens perspektiv är det inte längre framsteget som står i förgrunden utan konformiteten som blir till något fult som begränsar individens fria val. *Neubau* förknippas med barndomens DDR, men i en samtida kontext har husen även för de personer som vuxit upp i dem blivit *Plattenbau*.

Äldre bebyggelse tycks, till skillnad från den som formgetts och byggts under

Olika materiella artikulationer: Rivningen av Palast der Republik och revitaliseringen av de östtyska bilarna i form av ett Trabantsafari. I bakgrunden det symbolladdade östtyska TV-tornet som under fotbolls-VM gjordes till en fotboll i Telecoms rosa färger. Foto: Sofi Gerber, 2006.

den socialistiska tiden, erbjuda positiva identifikationsmöjligheter i dagens Tyskland. Det tydligaste exemplet utgörs av centrala Berlin, där *Palast der Republik* som byggdes på 1970-talet som säte för DDR:s *Volkskammer* och som kulturpalats rivits för att ge plats åt återuppbyggnaden av *Berliner Schloß* (Binder 2009; Flamm 2005). De häftiga diskussioner som föregick rivningen visar på det materiellas betydelse i de diskursiva striderna om vad som är ett tyskt kulturarv värt att bevara. Att sätta en parentes kring den närmaste historien till förmån för iscensättande av tidigare epoker är vanligt förekommande i det senmoderna samhället (se Gustafsson 2002a). I Tyskland materialiserar återuppbyggnaden en kontinuitet med en enad nation, där det nazistiska och det socialistiska förflutna utelämnas. Samtidigt är det ett uttryck för diskontinuitet i relation till det socialistiska förgångna, vilket bland annat tar sig uttryck i att materialisering av DDR elimineras ur stadsbilden (jfr Gustafsson 2002b; Sandberg 2009:101 ff). Kontinuitet och diskontinuitet skapas således parallellt, vilket blir särskilt tydligt i och med de förskjutningar som uppstår i samband med dislokationer (jfr Kaschuba 2001).

Materialiserade diskurser erbjuder olika positioner som människor kan identifiera sig med, samtidigt som de utesluter andra. De två exemplen ovan, där *Plattenbau* stigmatiseras och elimineras å ena sidan, medan presocialistiska och prenazistiska byggnader upphöjs och återskapas å den andra, visar det materiellas betydelse i de diskursiva striderna om historien. Men de visar också hur materiella omvandlingar av platser skapar olika möjligheter och begränsningar i människors vardagsliv, liksom vilka identifikationer som blir möjliga och attraktiva.

OSTALGIE: ARTIKULATION ELLER HEGEMONISK INTERVENTION?

De intervjuade positionerar sig genom att implicit och explicit jämföra då med nu och det socialistiska systemet med det kapitalistiska. Att DDR var konformt i materiellt hänseende framkommer i många av intervjuerna, inte bara när det gäller bostäder utan även beträffande vardagsföremål såsom kläder, husgeråd och matvaror. Så här säger Franz:

Kläder i Öst: Alltså för mig var det fasansfullt att gå och handla saker med föräldrarna som barn. Det var en hel vägg full. Det var samma sak med livsmedlen. På film ser man alltid en full hylla, men nere står rödkål och i mitten gurkor och uppe ligger vitkål, och det sträcker sig från ena änden till den andra. Det är inte så som nu att det finns nya saker var tjugonde centimeter. Och som sagt kläder, det var fasansfullt. Det var så fult och det var så grått. Det var så intetsägande. Och även i Öst ville man vara snygg, alltså också inför tjejnerna ibland, och se lite annorlunda ut än de andra så att säga. Vem vill inte det? Jag hade alltid känslan av att vi alla såg likadana ut. Alltså man kunde överhuvudtaget inte uttrycka sig på något sätt, i alla fall inte med det som man kunde köpa, för att allt var samma smörja.

På DDR-tiden utgjorde vardagsföremålen de materiella förutsättningarna för livet i DDR. Ur ett postsocialistiskt perspektiv tolkar intervjupersonerna detta liv på olika sätt – medan vissa framhäver avsaknaden av individualitet som något negativt, som Franz ovan, lyfter andra fram det positiva i att alla hade samma saker. De intervjuade ger därmed uttryck för olika diskurser om vad ett modernt samhälle bör vara. Å ena sidan mäts graden av modernitet utifrån utbudet av varor, där individens möjlighet att välja uppfattas som central (jfr Berdahl 2008:360). Å andra sidan bedöms moderniteten utifrån sam-

hällets förmåga att förse alla sina medborgare med vad de behöver, där jämlikhetsidealet är centralt. Här blir DDR till en "alternativ modernitet" (Pence & Betts 2008:11 ff) i relation till det stratifierade konsumtionssamhälle de intervjuade lever i idag. I båda fallen utgör vardagsföremålen artikulationer som fixerar mening på ett visst sätt, men utesluter andra.

I och med murens fall ersattes de flesta av varorna från DDR med ett stort utbud av varor från Väst. Avsaknaden av en mängd föremål har omöjliggjort vissa handlingar, eller ändrat deras karaktär. Flera intervjupersoner berättar också att det är svårt att minnas sin barndom eftersom det inte finns så många fysiska saker att hänga upp sina minnen på. Samtidigt som de beskriver hur deras biografier präglas av diskontinuitet är de noga med att poängtera att de inte längtar tillbaka till DDR-tiden.

Genom detta poängterande positionerar de sig i förhållande till en etablerad diskurs som går under benämningen *Ostalgie*. Genom att ta bort n:et i nostalgi skiljs östtyskarnas tillbakablickande från västtyskarnas. Att vara "ostalgisk" är att framhäva den icke (önskvärda) tyska historien (jfr Jaraus & Geyer 2003). Efter att de flesta DDR-produkter först försvann efter Tysklands enande kom från 1990-talet och framåt en våg av varor som ofta marknadsförs som östprodukter ut på marknaden (Ahbe 2005; Berdahl 1999). Allt från livsmedel till inredning, böcker och film som härrör från eller tematiserar DDR-tiden har setts som ett uttryck för *Ostalgie*.

Denna materiella form av *Ostalgie* framställs som oproblematiserad av de flesta intervjupersoner. De beskriver ofta östprodukterna som konforma när de befinner sig i sin "rätta" miljö i DDR, men som

rariteter i det västerländska konsumtions-samhället. Å ena sidan har de avladdats i sin egenskap av DDR-föremål och kan användas som markörer i det senmoderna samhällets lek med och konsumtion av identiteter. Å andra sidan är det just deras laddning som DDR-föremål som gör dem exotiska.

Kommunikationen kring varor från Öst och Väst har bytt förtecken under 1990-talet så att det tidigare raffinerade varuutbudet från Väst kom att avfärdas som enhetligt medan det tidigare konforma utbudet från Öst blev till något särskilt (Ahbe 2005:47). Ett föremål som lyfts fram av flera intervjupersoner är de färgglada plastäggkopporna som ser ut som hönor. De poängterar att i DDR hade "alla" sådana äggkoppor och artikulerar på så vis ett specifikt DDR-ursprung som både bygger på relationen till DDR-produkterna i sig och på att de omfattade i princip hela DDR:s befolkning (jfr Betts 2000:754). Idag har äggkopporna alltså blivit en specialitet som å ena sidan förbinder östtyskarna med varandra och som å andra sidan gör att de kan sticka ut från mängden. Med hjälp av äggkopporna kan man artikulera östtyskhet, men detta förutsätter att de knyts till en stat som inte längre finns. När östprodukterna blir till anakronismer i det samtida produktlandskapet bidrar de till att bekräfta att Öst är en avslutad epok.

Revitaliseringen av östtyska varor kan ses som en artikulation där östtyskarna hävdar sitt förflutna som likvärdigt västtyskarnas. Från att ha utgjort en del av det sociala fältet i DDR har de blivit identitetspolitiska artikulationer i det förenade Tyskland. Samtidigt utgör *Ostalgie*-diskursen en hegemonisk intervention som återupprättar ordningen genom att skilja ut det östtyska som avvikande och passé

(jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000: 55). *Ostalgie*-begreppet är således tvetydigt eftersom det kännetecknar en identitetspolitisk reaktion på Västs hegemoni, samtidigt som det i sig kan ses som en hegemonisk intervention genom att det definierar vissa artikulationer som inadekvata (Merkel 2006:252).

DISLOKATORISKA MATERIALITETER

Det är genom dislokationen som det materiellas diskursivitet blir tydlig: den normala muren framstår som absurd, de standardiserade byggnaderna blir till kännetecken för ett havererat socialistiskt projekt, äggkopporna som alla hade blir till rariteter. Det sker en förskjutning av de materiella villkoren från att ha varit en del av det sociala livet i DDR till att bli politiserade markörer i den postsocialistiska diskursen. Med det diskursteoretiska perspektivet ser vi inte bara hur tingen får nya betydelser, utan även hur det materiella utgör artikulatoriska element som bidrar till att befästa eller förändra diskursiva strukturer.

Etnologin kan, med sina material- och människonära analyser, visa hur förskjutningar mellan det sociala och det politiska påverkar människors möjligheter, men också hur människors handlingar ger upphov till sådana förskjutningar. Den vardagsnära analysen kan ge oväntade resultat, där något så politiserat som Berlinmuren kan visa sig utgöra en del av människors sociala verklighet. På så vis kan vi öka vår kunskap om kontinuitet och diskontinuitet, om hur det materiella är centralt när människor uppfattar sin omvärld som begränsad eller trygg och när de uppfattar den som möjlig eller nödvändig att förändra.

NOT

¹ Materialet utgörs av biografiska intervjuer med tjugofem personer födda i DDR under 1970-talet, varav femton är kvinnor och tio män. Tretton personer var vid intervjutillfällena bosatta i Berlin med omnejd, åtta personer i Dresden i Sachsen och fyra personer på landsbygden i Mecklenburg-Vorpommern. Intervjupersonerna hade varierande utbildningsbakgrund och socio-ekonomisk situation. Intervjuerna genomfördes mellan 2005 och 2007.

REFERENSER

- Ahbe, Thomas, 2005. *Ostalgie: Zum Umgang mit der DDR-Vergangenheit in den 1990er Jahren*. Landeszentrale für politische Bildung Thüringen.
- Bauman, Zygmunt, 2000. *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Berdahl, Daphne, 2008. "Re-presenting the socialist modern: Museums and memory in the former GDR", in Pence, Katherine & Betts, Paul (eds.), *Socialist Modern: East German Everyday Culture and Politics*. The University of Michigan Press.
- Berdahl, Daphne, 1999. "(N)ostalgie for the present: Memory, longing, and East German things", in *Ethnos*, vol. 64, nr 12, pp. 192–211.
- Betts, Paul, 2000. "The twilight of the idols: East German memory and material culture", in *The Journal of Modern History*, vol. 72, nr 3, pp. 731–765.
- Binder, Beate, 2009. *Streitfall Stadtmitte: Der Berliner Schlossplatz*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag.
- Borneman, John, 1992. *Belonging in the Two Berlins: Kin, State, Nation*. Cambridge University Press.
- Flamm, Stefanie, 2005. "Palast der Republik", in François, Etienne & Schulze, Hagen (red.), *Deutsche Erinnerungsorte*. München: C.H. Beck.
- Gerber, Sofi, 2004. "Ett enat folk? Nationella diskurser i Tyskland före och efter återföreningen", i *RIG – Kulturhistorisk tidskrift*, vol. 87, nr 1, s. 3–18.
- Gerber, Sofi, 2011. *Öst är Väst men Väst är bäst: Östtysk identitetsformering i det förenade Tysk-*

- land. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis. (Diss.)
- Gustafsson, Lotten, 2002a. *Den förtrollade zonen: lekar med tid, rum och identitet under Medeltidsveckan på Gotland*. Nora: Nya Doxa. (Diss.)
- Gustafsson, Lotten, 2002b. "Medeltidskartor och minnespolitik", i Eriksen, Anne; Garnert, Jan & Selberg, Torunn (red.), *Historien in på livet: Diskussioner om kulturarv och minnespolitik*. Lund: Nordic Academic Press.
- Jarausch, Konrad H. & Geyer, Michael, 2003. *Shattered Past: Reconstructing German Histories*. Princeton University Press.
- Kaschuba, Wolfgang, 2001. "Geschichtspolitik und Identitätspolitik: Nationale und ethnische Diskurse im Kulturvergleich", in Binder, Beate, Kaschuba, Wolfgang & Niedermüller, Peter (red.), *Inszenierungen des Nationalen: Geschichte, Kultur und die Politik der Identitäten am Ende des 20. Jahrhunderts*. Köln: Böhlau Verlag.
- Laclau, Ernesto, 1990. *New Reflections on the Revolution of Our Time*. London, New York: Verso.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, 2008 (1985). *Hegemoni och den socialistiska strategin*. Göteborg/Stockholm: Glänta produktion, Vertigo förlag.
- Meggle, Margarete, 2004. *Zwischen Altbau und Platte: Erfahrungsgeschichte(n) vom Wohnen; Alltagskonstruktion in der Spätzeit der DDR, am Beispiel der Sächsischen Kleinstadt Reichenbach im Vogtland*. Jena: Univ., Philosophische Fakultät.
- Merkel, Ina, 2006. "From stigma to cult: Changing meanings in East German consumer culture", in Trentmann, Frank (ed.), *Making of the Consumer: Knowledge, Power and Identity in the Modern World*. Oxford/New York: Berg.
- Pence, Katherine & Betts, Paul, 2008. "Introduction", in Pence, Katherine & Betts, Paul (eds.), *Socialist Modern: East German Everyday Culture and Politics*. The University of Michigan Press.
- Ristilampi, Per-Markku, 1999 (1994). *Rosengård och den svarta poesin: En studie i modern annorlundahet*. Stockholm; Stehag: Brutus Östlings bokförlag. (Diss.)
- Sandberg, Marie, 2009. *Grænsens nærvær og fravær: Europæiseringsprocesser i en tvillingeby på den polsk-tyske grænse*. Det humanistiske fakultet, Københavns universitet. (Diss.)
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

SUMMARY

The Material in Focus: Discourse Ethnological Perspectives on the Fall of the Wall

(*Det materiella i fokus
Diskursetnologiska perspektiv på murens fall*)

This article discusses the definition of discourse by Laclau and Mouffe as including also the material, in relation to ethnological applications. It analyses East German material articulations before and after the Fall of the Wall through biographic interviews with people grown up in the GDR. By using the concept of dislocation, the author shows how material things, such as the Berlin Wall, buildings and everyday objects are objectified in a certain historical setting, but politicalized in another. In the dislocation between the social and the political, the material is part of antagonistic articulations as well as of new hegemonic interventions. Thereby, the material objects not only change meanings, but also contribute to which new identifications that are available, possible and attractive.

Keywords: discourse theory, materiality, dislocation, identification, the Fall of the Wall.

Sofī Gerber, PhD in European Ethnology, Södertörn University, Stockholm, and the Biodynamic Research Institute, Järna, Sweden.